

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА

Л. О. Птащенко

СТРАТЕГІЧНЕ ТА ІННОВАЦІЙНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ
СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Видавництво
«Центр учбової літератури»
Київ – 2018

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА

Л. О. Птащенко

СТРАТЕГІЧНЕ ТА ІННОВАЦІЙНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ
СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Видавництво
«Центр учбової літератури»
Київ – 2018

УДК 005.332.4(075.8)
ББК 65.261-8я73
П 87

Рецензенти:

Журавльова І. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця;

Варицаба В. І. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і банківської справи Ужгородського національного університету;

Лактіонова О. А. – доктор економічних наук, завідувач кафедри фінансів та банківської справи Донецького національного університету імені Василя Стуса.

П 87 Птащенко Л. О. Стратегічне та інноваційне забезпечення розвитку системи економічної безпеки підприємства: [навчальний посібник] / Л. О. Птащенко.– К. : «Центр учбової літератури», 2018. – 320 с.

ISBN 978-617-673-687-5

У посібнику розглянуто стратегічне забезпечення розвитку системи економічної безпеки підприємства та інноваційні підходи в управлінні цією системою. Розкрито теоретико-методичні засади забезпечення економічної безпеки підприємства, технології та інструментарій стратегічного управління економічною безпекою. Висвітлено інноваційні форми й моделі стратегічного та організаційного управління в системі економічної безпеки підприємства. Наведено приклади тестових завдань, задач, виконання кейсів.

Для студентів, слухачів і викладачів магістерських програм спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Буде корисним спеціалістам у сфері управління економічною безпекою підприємства і фахівцям з фінансового менеджменту.

УДК 005.332.4(075.8)
ББК 65.261-8я73

ISBN 978-617-673-687-5

© Птащенко Л. О., 2018.
© Видавництво «Центр учбової літератури», 2018.

УДК 005.332.4(075.8)
ББК 65.261-8я73
П 87

Рецензенти:

Журавльова І. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця;

Варицаба В. І. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і банківської справи Ужгородського національного університету;

Лактіонова О. А. – доктор економічних наук, завідувач кафедри фінансів та банківської справи Донецького національного університету імені Василя Стуса.

П 87 Птащенко Л. О. Стратегічне та інноваційне забезпечення розвитку системи економічної безпеки підприємства: [навчальний посібник] / Л. О. Птащенко.– К. : «Центр учбової літератури», 2018. – 320 с.

ISBN 978-617-673-687-5

У посібнику розглянуто стратегічне забезпечення розвитку системи економічної безпеки підприємства та інноваційні підходи в управлінні цією системою. Розкрито теоретико-методичні засади забезпечення економічної безпеки підприємства, технології та інструментарій стратегічного управління економічною безпекою. Висвітлено інноваційні форми й моделі стратегічного та організаційного управління в системі економічної безпеки підприємства. Наведено приклади тестових завдань, задач, виконання кейсів.

Для студентів, слухачів і викладачів магістерських програм спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Буде корисним спеціалістам у сфері управління економічною безпекою підприємства і фахівцям з фінансового менеджменту.

УДК 005.332.4(075.8)
ББК 65.261-8я73

ISBN 978-617-673-687-5

© Птащенко Л. О., 2018.
© Видавництво «Центр учбової літератури», 2018.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1. СТРАТЕГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	8
Тема 1. Теоретико-методичні засади забезпечення економічної безпеки підприємства	9
1.1. Сутність економічної безпеки підприємства та необхідність її забезпечення	9
1.2. Основні елементи системи економічної безпеки підприємства	14
1.3. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства	19
1.4. Організація системи економічної безпеки підприємства	23
Тема 2. Стратегічне управління економічною безпекою підприємства	28
2.1. Концептуальні основи стратегічного управління економічною безпекою підприємства	28
2.2. Переваги стратегічного підходу до управління економічною безпекою підприємства	32
2.3. Етапи стратегічного управління економічною безпекою підприємства	35
Тема 3. Діагностика зовнішніх та внутрішніх загроз безпеці підприємства	40
3.1. Діагностика зовнішнього середовища непрямого впливу	40
3.2. Діагностика зовнішнього середовища безпосереднього впливу	47
3.3. Діагностика внутрішнього середовища підприємства	49
Тема 4. Стратегічний аналіз економічної безпеки підприємства	59
4.1. Теоретико-методичні основи стратегічного аналізу економічної безпеки підприємства	59
4.2. Технології оцінювання економічної безпеки підприємства	66
4.3. Стратегічний баланс потенціалу забезпечення безпеки підприємства	75
4.4. Портфельний аналіз у розробленні стратегій забезпечення безпеки підприємства	79
Тема 5. Стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства	90
5.1. Сутність та принципи розроблення стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства	90
5.2. Етапи та принципи розроблення стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства	94
5.3. Стратегічна піраміда підприємства	96
5.4. Конкурентні стратегії підприємства	104
5.5. Основні підходи при розробленні ділової (конкурентної) безпекоорієнтованої стратегії	111
5.5. Види стратегічного менеджменту безпеки підприємства	117

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1. СТРАТЕГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	8
Тема 1. Теоретико-методичні засади забезпечення економічної безпеки підприємства	9
1.1. Сутність економічної безпеки підприємства та необхідність її забезпечення	9
1.2. Основні елементи системи економічної безпеки підприємства	14
1.3. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства	19
1.4. Організація системи економічної безпеки підприємства	23
Тема 2. Стратегічне управління економічною безпекою підприємства	28
2.1. Концептуальні основи стратегічного управління економічною безпекою підприємства	28
2.2. Переваги стратегічного підходу до управління економічною безпекою підприємства	32
2.3. Етапи стратегічного управління економічною безпекою підприємства	35
Тема 3. Діагностика зовнішніх та внутрішніх загроз безпеці підприємства	40
3.1. Діагностика зовнішнього середовища непрямого впливу	40
3.2. Діагностика зовнішнього середовища безпосереднього впливу	47
3.3. Діагностика внутрішнього середовища підприємства	49
Тема 4. Стратегічний аналіз економічної безпеки підприємства	59
4.1. Теоретико-методичні основи стратегічного аналізу економічної безпеки підприємства	59
4.2. Технології оцінювання економічної безпеки підприємства	66
4.3. Стратегічний баланс потенціалу забезпечення безпеки підприємства	75
4.4. Портфельний аналіз у розробленні стратегій забезпечення безпеки підприємства	79
Тема 5. Стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства	90
5.1. Сутність та принципи розроблення стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства	90
5.2. Етапи та принципи розроблення стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства	94
5.3. Стратегічна піраміда підприємства	96
5.4. Конкурентні стратегії підприємства	104
5.5. Основні підходи при розробленні ділової (конкурентної) безпекоорієнтованої стратегії	111
5.5. Види стратегічного менеджменту безпеки підприємства	117

Розділ 2. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ СИСТЕМОЮ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА . . .	124
Тема 6. Забезпечення економічної безпеки підприємства засобами активізації його інноваційного розвитку	125
6.1. Роль інноваційної політики підприємства у формуванні його економічної безпеки	125
6.2. Сутність і структура інноваційної діяльності	128
6.3. Поняття інноваційної стратегії підприємства	131
6.4. Типи інноваційних стратегій	135
6.5. Аналіз інноваційних можливостей посилення безпеки підприємства	141
Тема 7. Інноваційні форми управління економічною безпекою підприємства	152
7.1. Пріоритетні напрями організації економічної безпеки на підприємстві	152
7.2. Контролінг як засіб забезпечення системи економічної безпеки підприємства.	154
7.3. Використання послуги аутсорсингу для організації економічної безпеки на підприємстві	158
Тема 8. Діагностика та моніторинг у системі економічної безпеки підприємства	170
8.1. Основні положення та принципи фінансової діагностики	170
8.2. Мета, завдання і методологічна основа економічної діагностики	174
8.3. Практика використання елементів діагностики в системі управління економічною безпекою підприємства	177
8.4. Діагностика конкурентних сил та потенціалу підприємства в системі економічної безпеки.	190
8.5. Моніторинг як невід'ємний елемент фінансової діагностики	202
Тема 9. Безпека інформаційних технологій на підприємстві	208
9.1. Загрози безпеці інформаційних систем і технологій	208
9.2. Засоби захисту інформаційних систем	218
9.3. Підсистеми інформаційної безпеки підприємства.	226
Тема 10. Інноваційні моделі стратегічного й організаційного управління в системі економічної безпеки підприємства	230
10.1. Сутність і концепції стратегічного управління підприємством	230
10.2. Інструментарій стратегічного управління	232
10.3. Збалансована система показників. Практична реалізація ЗСП у системі економічної безпеки підприємства.	237
10.4. Організаційна система управління Рамперсада	251
ГЛОСАРІЙ	257
ПРАКТИКУМ	263
РЕКОМЕНДОВАНИЙ СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	315

Розділ 2. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ СИСТЕМОЮ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА . . .	124
Тема 6. Забезпечення економічної безпеки підприємства засобами активізації його інноваційного розвитку	125
6.1. Роль інноваційної політики підприємства у формуванні його економічної безпеки	125
6.2. Сутність і структура інноваційної діяльності	128
6.3. Поняття інноваційної стратегії підприємства	131
6.4. Типи інноваційних стратегій	135
6.5. Аналіз інноваційних можливостей посилення безпеки підприємства	141
Тема 7. Інноваційні форми управління економічною безпекою підприємства	152
7.1. Пріоритетні напрями організації економічної безпеки на підприємстві	152
7.2. Контролінг як засіб забезпечення системи економічної безпеки підприємства.	154
7.3. Використання послуги аутсорсингу для організації економічної безпеки на підприємстві	158
Тема 8. Діагностика та моніторинг у системі економічної безпеки підприємства	170
8.1. Основні положення та принципи фінансової діагностики	170
8.2. Мета, завдання і методологічна основа економічної діагностики	174
8.3. Практика використання елементів діагностики в системі управління економічною безпекою підприємства	177
8.4. Діагностика конкурентних сил та потенціалу підприємства в системі економічної безпеки.	190
8.5. Моніторинг як невід'ємний елемент фінансової діагностики	202
Тема 9. Безпека інформаційних технологій на підприємстві	208
9.1. Загрози безпеці інформаційних систем і технологій	208
9.2. Засоби захисту інформаційних систем	218
9.3. Підсистеми інформаційної безпеки підприємства.	226
Тема 10. Інноваційні моделі стратегічного й організаційного управління в системі економічної безпеки підприємства	230
10.1. Сутність і концепції стратегічного управління підприємством	230
10.2. Інструментарій стратегічного управління	232
10.3. Збалансована система показників. Практична реалізація ЗСП у системі економічної безпеки підприємства.	237
10.4. Організаційна система управління Рамперсада	251
ГЛОСАРІЙ	257
ПРАКТИКУМ	263
РЕКОМЕНДОВАНИЙ СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	315

На сучасному етапі розвитку економіки України велика кількість вітчизняних підприємств знаходиться в кризовому становищі. Однією з проблем в системі управління промислових підприємств є загроза зниження рівня економічної безпеки як наслідок інерційності їх структури виробництва, підвищення фізичного зносу обладнання, технологічної відсталості. Тому особливої важливості набуває необхідність розроблення ефективних механізмів покращання системи економічної безпеки на засадах ефективного стратегічного управління та інноваційного розвитку з метою протидії загрозам зовнішнього та внутрішнього походження.

Підвищення рівня економічної безпеки має закласти підґрунтя для виведення підприємств з кризового стану й подальшого їх ефективного розвитку, захисту економічних інтересів підприємств, їх працівників та власників, забезпечення стабільного, конкурентоспроможного стану та підвищення ефективності функціонування.

В цьому контексті одним з пріоритетних завдань вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку магістрів у галузі управління фінансами та економічною безпекою підприємств, є професійна підготовка висококваліфікованих фахівців, котрі добре обізнані у фінансовому менеджменті, володіють базовими знаннями з організації системи економічної безпеки підприємства на засадах інноваційного та стратегічного управління.

У такій підготовці важливе місце займає методичне навчальне забезпечення. Тому навчальний посібник «Стратегічне та інноваційне забезпечення розвитку системи економічної безпеки підприємства» актуальний та має практичне значення.

Питання, висвітлені у посібнику, тісно пов'язані з іншими дисциплінами економічної й управлінської науки, зокрема: фінансовий контролінг, економіка підприємства, організація та управління системою фінансово-економічної безпеки, організація і управління інформаційною безпекою підприємства, управління захистом комер-

На сучасному етапі розвитку економіки України велика кількість вітчизняних підприємств знаходиться в кризовому становищі. Однією з проблем в системі управління промислових підприємств є загроза зниження рівня економічної безпеки як наслідок інерційності їх структури виробництва, підвищення фізичного зносу обладнання, технологічної відсталості. Тому особливої важливості набуває необхідність розроблення ефективних механізмів покращання системи економічної безпеки на засадах ефективного стратегічного управління та інноваційного розвитку з метою протидії загрозам зовнішнього та внутрішнього походження.

Підвищення рівня економічної безпеки має закласти підґрунтя для виведення підприємств з кризового стану й подальшого їх ефективного розвитку, захисту економічних інтересів підприємств, їх працівників та власників, забезпечення стабільного, конкурентоспроможного стану та підвищення ефективності функціонування.

В цьому контексті одним з пріоритетних завдань вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку магістрів у галузі управління фінансами та економічною безпекою підприємств, є професійна підготовка висококваліфікованих фахівців, котрі добре обізнані у фінансовому менеджменті, володіють базовими знаннями з організації системи економічної безпеки підприємства на засадах інноваційного та стратегічного управління.

У такій підготовці важливе місце займає методичне навчальне забезпечення. Тому навчальний посібник «Стратегічне та інноваційне забезпечення розвитку системи економічної безпеки підприємства» актуальний та має практичне значення.

Питання, висвітлені у посібнику, тісно пов'язані з іншими дисциплінами економічної й управлінської науки, зокрема: фінансовий контролінг, економіка підприємства, організація та управління системою фінансово-економічної безпеки, організація і управління інформаційною безпекою підприємства, управління захистом комер-

ційної таємниці на підприємстві, стратегічний менеджмент, інноваційний менеджмент, фінансовий менеджмент.

Метою цього посібника є розширення та поглиблення знань магістрантів та інших зацікавлених осіб з теорії і практики економічної безпеки підприємства, сприяння оволодінню системою та механізмом стратегічного й інноваційного управління, теоретичною і методологічною базою, яка необхідна для вільного володіння практикою прийняття оптимальних рішень щодо управління системою економічної безпеки підприємства та загального інформаційного забезпечення менеджменту в умовах жорсткої конкуренції, економічної нестабільності та загроз зовнішнього і внутрішнього характеру.

Матеріал посібника сприятиме оволодінню такими навиками:

- застосовувати знання основ стратегічного управління й аналізу стратегій розвитку конкурентних переваг підприємства в межах забезпечення системи економічної безпеки;
- виконувати стратегічний аналіз економічної безпеки підприємства;
- використовувати методи обґрунтування стратегічних управлінських рішень з питань забезпечення економічної безпеки підприємства;
- застосовувати знання стратегічного управління потенціалом підприємства для розроблення стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства;
- розробляти інноваційні проекти підвищення рівня економічної безпеки підприємства;
- використовувати засоби активізації інноваційного розвитку в забезпеченні економічної безпеки підприємства.

Посібник укладений українською мовою, логічно структурований, містить теоретичну й практичну частини та цілком охоплює зміст дисципліни «Стратегічне та інноваційне забезпечення розвитку системи безпеки підприємства», що передбачена магістерською програмою.

ційної таємниці на підприємстві, стратегічний менеджмент, інноваційний менеджмент, фінансовий менеджмент.

Метою цього посібника є розширення та поглиблення знань магістрантів та інших зацікавлених осіб з теорії і практики економічної безпеки підприємства, сприяння оволодінню системою та механізмом стратегічного й інноваційного управління, теоретичною і методологічною базою, яка необхідна для вільного володіння практикою прийняття оптимальних рішень щодо управління системою економічної безпеки підприємства та загального інформаційного забезпечення менеджменту в умовах жорсткої конкуренції, економічної нестабільності та загроз зовнішнього і внутрішнього характеру.

Матеріал посібника сприятиме оволодінню такими навиками:

- застосовувати знання основ стратегічного управління й аналізу стратегій розвитку конкурентних переваг підприємства в межах забезпечення системи економічної безпеки;
- виконувати стратегічний аналіз економічної безпеки підприємства;
- використовувати методи обґрунтування стратегічних управлінських рішень з питань забезпечення економічної безпеки підприємства;
- застосовувати знання стратегічного управління потенціалом підприємства для розроблення стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства;
- розробляти інноваційні проекти підвищення рівня економічної безпеки підприємства;
- використовувати засоби активізації інноваційного розвитку в забезпеченні економічної безпеки підприємства.

Посібник укладений українською мовою, логічно структурований, містить теоретичну й практичну частини та цілком охоплює зміст дисципліни «Стратегічне та інноваційне забезпечення розвитку системи безпеки підприємства», що передбачена магістерською програмою.

Згідно авторської концепції теоретична частина складається з двох змістовних модулів. Тематичні розділи містять контрольні запитання та завдання, що підвищує роль самостійної роботи студентів й інших користувачів посібника.

У першому змістовому модулі «*Стратегічне забезпечення розвитку системи економічної безпеки підприємства*» викладено теоретичні засади, основні елементи та механізми економічної безпеки підприємства. Висвітлюються питання стратегічного управління економічною безпекою підприємства, інструментарію діагностики та розроблення стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства.

Другий модуль «*Інноваційні підходи в управлінні системою економічної безпеки підприємства*» присвячений питанням інноваційної діяльності, інноваційним стратегіям, розгляду інноваційних можливостей посилення безпеки підприємства, його інформаційних систем і технологій, концепціям стратегічного управління підприємством.

У практичній частині подані приклади тестових завдань, задачі, а також інтерактивні ситуаційні задачі у вигляді кейсів.

Пропонований посібник розкриває багато теоретичних засад і практичного інструментарію стратегічного та інноваційного забезпечення системи розвитку економічної безпеки підприємства, доповнює навчальну та наукову літературу з питань управління економічною безпекою на підприємствах.

Цей посібник розрахований, в першу чергу, на студентів, слухачів і викладачів магістерських програм для спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Буде корисним спеціалістам у сфері управління економічною безпекою підприємства і фахівцям з фінансового менеджменту.

Згідно авторської концепції теоретична частина складається з двох змістовних модулів. Тематичні розділи містять контрольні запитання та завдання, що підвищує роль самостійної роботи студентів й інших користувачів посібника.

У першому змістовому модулі «*Стратегічне забезпечення розвитку системи економічної безпеки підприємства*» викладено теоретичні засади, основні елементи та механізми економічної безпеки підприємства. Висвітлюються питання стратегічного управління економічною безпекою підприємства, інструментарію діагностики та розроблення стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства.

Другий модуль «*Інноваційні підходи в управлінні системою економічної безпеки підприємства*» присвячений питанням інноваційної діяльності, інноваційним стратегіям, розгляду інноваційних можливостей посилення безпеки підприємства, його інформаційних систем і технологій, концепціям стратегічного управління підприємством.

У практичній частині подані приклади тестових завдань, задачі, а також інтерактивні ситуаційні задачі у вигляді кейсів.

Пропонований посібник розкриває багато теоретичних засад і практичного інструментарію стратегічного та інноваційного забезпечення системи розвитку економічної безпеки підприємства, доповнює навчальну та наукову літературу з питань управління економічною безпекою на підприємствах.

Цей посібник розрахований, в першу чергу, на студентів, слухачів і викладачів магістерських програм для спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Буде корисним спеціалістам у сфері управління економічною безпекою підприємства і фахівцям з фінансового менеджменту.

Розділ 1

**СТРАТЕГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ
СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВА**

Розділ 1

**СТРАТЕГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ
СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВА**

